

A TELEVIZIÓBAN LATTUK

„VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT.”

ŐSEMBEREK A BÜKKBEN

A tévé ez év október 28-i *Antenna* című adásában — egyebek között — szó volt a *hazai ősemberkutatásokról*. Európában a jégkorszak utolsó harmadában megjelent és a jégkorszak végére már el is tűnt ősi embertípusok nyomainak felderítésében — ennek a kutatómunkának világviszonylatban alig százéves múltja van — a mi szakembereink is értékes eredményeket értek el.

Az ősemberek kutatását tulajdonképpen egy véletlen esemény indította el hazánkban. 1891-ben *Mickolcon*, a Rákóczi utcában, Bársony János ügyvéd házának alapozásakor a munkások három különös, 30 cm hosszú, babérlevél alakú, hamuszürke *kőtárgyat* találtak. A kőtárgyak — némi vándorlás után — kiváló természettudósunkhoz, *Herman Ottó*hoz kerültek, és ő arra a megállapításra jutott, hogy az ősember eszközeit, *kőszakócait* tartja kezében. És noha 1893-ban közzétett felismerését sok szakember kétségbe vonta, mert ott, ahol a leleteket megtalálták — az *Avas* lejtőjén — nin-

csenek abból a korból származó talajrétegek, ezeknek és még néhány hasonló, akkortájt már előkerült eszköznek a nyomán — és Herman Ottó sürgetésére — megkezdődött a *Bükk-hegység barlangjainak* tervszerű feltárása, ma is tartó kutatása.

Az ásatások alig várt eredménnyel jártak. Századunk első évtizedeitől kezdve százával, sok helyütt. ezrével hozták a felszínre az értékes leleteket a bükki barlangok érintetlen, alsó rétegeiből. Az első, ősemberi eszközöknek ténylegesen elismert leleteket európai hírű ősemberkutatónk *Kadic Ottó*kár tárta fel a *Lillafüred fölötti Szeleta-barlangban*. A leletek legnagyobb része különféle *kőszakó*: kőből pattintott *penge*, *lándzsá*, *nyílhegy* és *kaparó*. Az eszközök az *őskőkorszakból* valók, a legrégebbiek — a *Lambrecht Kálmán barlangból* — föltehetően 140—150 ezer évesek. (A *Szeleta-barlangból* valók viszonylag fiatalok, „csupán” 39 ezer évvel ezelőttiek.) Előkerültek *tűzhelyek* maradványai is, és három helyen *magának az ősembernek a csontjaira* is rábukkantak.

Elsőként a *Balla-barlangból* került a felszínre egy gyermek koponyája — ezt látjuk az egyik, a tévében is bemutatott fényképen — és vázcsontjának néhány maradványa az 1909—13 közötti feltárás során. Ez a lelet bizonyult később a legfiatalabbnak. A jégkorszak utolsó eljegesedési időszakának végéről, a felső őskor idejéből való, 15—20 ezer éves lehet. A másik ősemberi csontleletet, egy nő nyakszirtecsontját, *Miskolc-Tapolcán*, a *Barlangfürdő* egyik sziklafülkéjében találták meg. A harmadik és egyben a legnevezetesebb ősemberi csontmaradvány a bükki *Subalyuk-barlangból* került elő 1932-ben. Egy felnőtt nő és egy gyermek vázrészlet tarták fel az őskor középső időszakából (a musztéri kultúrának nevezett időszakból). Ezek kétséget kizáróan a *neandervölgyi* típusú ősembernek, mai nevén, a *Homo sapiens neanderthalensis* nevű emberfajának vagy rassznak a maradványai, mintegy 50 ezer évvel ezelőtről. Ennek az ősembernek egy keresztcsonttáji maradványát és néhány végtagdarabját (kézközépcsontját) is láthatjuk — a tévében szintén bemutatott — fényképeinken.

Élelem és védelem

Tehát hazánk festői szépségű borsodi tájain, a Bükkben és környékén már igen korán, több mint száz ezer évvel ezelőtt, az *őskőkorszak első felében* (az al-

A Balla-barlangi gyermekkoponya

A subalyuki ősember keresztcsonttáji maradványa és végtagcsontjai (jobbra)
Bojtár Ottó felvételei

só őskőkorban) megjelent az ember. A lelőhelyek és az eszközök számából ítélve, az őskőkorszak középső időszakától indult meg a fokozottabb benépesülés, és a felső őskőkor idején, 10—20 ezer évvel ezelőtt, a mai Miskolc területén már elég sűrű lakosság tanyázott.

Mi vonzotta ide őseinket? Bizonyára a sok kisebb-nagyobb *barlang*, ahova az ősember szívesen húzódott be a mainál sokkal zordabb időjárás elől, és ahol könnyebben megvédezhette magát ellenségeitől, például a ragadozó vadaktól. Másfelől *élelmet adott* a bükki táj gazdag állatvilága. Hiszen — ugyancsak a barlangokból és környékükről előkerült csontleletekből meg a tűzhelyek megszenesedett maradványaiból tudjuk — akkoriban még bővíben éltek itt *barlangi*

medvék, kőszáli kecskék, gímszarvasok és óriás szarvasok, bölények, ősrorszarvúak és mammutok stb.

A leletekből és a még ma is élő, az ősi eszköz kultúrát évezredekken át szinte változatlan formában megőrző természeti népek tanulmányozásából még másra is következtethetünk. Mivel kőeszközeik között sok a lándzsa- meg a nyílhegy és az állati bőrök kidolgozására alkalmas különféle kaparó szerszám és penge, főfoglalkozásuk bizonyára a *vadászat* volt. Ezzel nemcsak az élelmüket szerezték meg, hanem a hidegtől is állati prémekkel védhették magukat. A Balla-barlangi ember talán már kezdetleges *földmunkát* is végzett, és valószínűleg nemcsak ki-

zárólag barlangban lakott, mint subalyuki őse, hanem *kunyhót és sátrat* is építhetett, bizonyára nyárra. A *tűzet* már a subalyuki ember is *rendszeresen* használta, és talán csiholással vagy szikrapattintással lobbantotta lángra.

Két kiló hús naponta

Jégkori őseink megélhetése nem volt könnyű. Ezt az egyik szovjet ősemberkutató egy sajátos becsléssel szemlélteti. Abból indul ki, hogy az utolsó eljegesedés kezdetén az ősemberek nagyjából hasonló körülmények között élhettek, mint amilyen körülmények között ma az *eszkimók* élnek. Ebből arra a megállapításra jutott, hogy — mint az eszkimóknak — nagyon sok húst, zsiradékot kellett fogyasztaniuk. Egy eszkimó napi húsigénye *két kilogramm*. Ha abban az időben a Kárpátok övezetén belül, a Bükknek, a Mátrának, a Pilisnek, a Bakonyinak és Szlavónia hegyeinek barlangjaiban *ötezer* ősember élt (ez csak hozzávetőleges becslés, mert a pontos meghatározásra nincsen biztos támpontunk), akkor ennyi embernek *tízezer kilogramm hús kellett naponta*. Ez évente *három és fél ezer tonna*, megfelel külön-külön kb. 40 000 rénszarvas, 28 000 ősló, 10 000 bölény, 3300 mammut súlyának. Óriási mennyiség ez. Ha még azt is tekintetbe vesszük, hogy az ősembernek nagyon kezdetleges eszközei voltak az állatok elejtésére, elképzelhetjük, hogy valóban nagyon kemény harc árán tudta csak fenntartani életét.

Ez a számítás érthetővé teszi azt is, hogy egy-egy ősember miért élt *nagyon rövid ideig*. A szakemberek becslése szerint, az őskőkorban az életkor átlagosan *19 év* volt. Fenyegette az embert a hideg, az éhség, a ragadozó állatok, s pusztították egymást a szomszédos vadászchordák tagjai; így azután — szintén becslés szerint — a lakosságnak alig *egy százaléka* érte el az 50. életévét. Ez azt jelenti, hogy a Kárpátok övezte hatalmas földrajzi térségben nemzedékenként alig 50 ősember érte meg az öregkort. Bizony a néhányszor tízezer vagy százezer évvel ezelőtti őseink történetében nemegyszer csak egy „hajszálon” múlhatott az ember fennmaradása.

Szanyi László